

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ TASHKILOTLARINING ТА'ЛИМ JARAYONIGA QO'SHIMCHA XIZMATLARNI INTEGRATSIYALASH MODELLARI VA METODLARI

Zulfiqorov R.R.

*Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash
va ularning malakasini oshirish instituti mustaqil izlanuvchisi*

Tayanch soʻzlar: maktabgacha ta'lim, qo'shimcha xizmatlar, integratsiya modellari, o'yin metodlari, loyihaviy yondashuv, ta'lim jarayoni, rivojlanish.

Ключевые слова: дошкольное образование, дополнительные услуги, модели интеграции, игровые методы, проектный подход, образовательный процесс, развитие.

Key words: preschool education, additional services, integration models, game methods, project approach, educational process, development.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqola maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'shimcha xizmatlarni integratsiyalashuvining zamonaviy yondashuvlari va metodlarini tahlil qiladi. Tadqiqotda qo'shimcha xizmatlarni integratsiyalashning asosiy modellari, jumladan, o'rnatish, moduli, integratsiyalashgan va loyiha modellari, shuningdek, o'yin metodlari, loyiha metodi va masofaviy ta'lim texnologiyalari kabi integratsiya metodlari ko'rib chiqiladi. Maqolada integratsiya modellari va metodlarining samaradorligi, ularning bolalarning shaxsiyatini rivojlantirishdagi o'rni va ta'lim jarayoniga qo'shimcha xizmatlarning qo'shilishi bo'yicha tahlil va takliflar keltiriladi. Shuningdek, maktabgacha ta'limda integratsiya jarayonining murakkabligi va uning amalga oshirilishi uchun zarur bo'lgan resurslar baholanadi.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье анализируются современные подходы и методы интеграции дополнительных услуг в дошкольных образовательных организациях. В исследовании рассмотрены основные модели интеграции дополнительных сервисов, в том числе установочная, модульная, интегрированная и проектная модели, а также такие методы интеграции, как игровые методы, метод проектов и технологии дистанционного обучения. В статье дан анализ и предложения по эффективности интеграционных моделей и методов, их роли в развитии личности детей, добавлению дополнительных услуг в образовательный процесс. Также оценивается сложность интеграционного процесса в дошкольном образовании и ресурсы, необходимые для его реализации.

SUMMARY:

This article analyzes modern approaches and methods of integrating additional services in preschool educational organizations. The study examines the main models of integrating additional services, including the installation, modular, integrated and project models, as well as such integration methods as game methods, project methods and distance learning technologies. The

article provides an analysis and proposals on the effectiveness of integration models and methods, their role in the development of children's personality, adding additional services to the educational process. It also assesses the complexity of the integration process in preschool education and the resources needed for its implementation.

Maktabgacha ta'lim sohasida misli ko'rilmagan o'zgarishlarni bugun har bir yurtdoshimiz sezib, kuzatib turibdi. Ta'limning poydevori hisoblangan maktabgacha ta'lim tizimiga davlat tomonidan bu qadar tizimli va bir-birini to'ldiruvchi e'tibor hamda amaliy yordam kuzatilmagan, desak mubolag'a bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach demokratik huquqiy davlat kuchli fuqarolik jamiyati qurilishi yo'lidan bormoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ta'lim jarayoniga qo'shimcha xizmatlarni integratsiyalashuvi zamonaviy maktabgacha ta'limning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Bu vazifa bolalarning ta'lim tajribasini boyitish, ularning har tomonlama rivojlanishini shakllantirish va jamiyat hayotiga tayyorlashga qaratilgan. Ushbu tadqiqot doirasida biz qo'shimcha xizmatlarni maktabgacha ta'limga integratsiyalashning asosiy modellari va usullarini ko'rib chiqamiz.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'shimcha xizmatlarni integratsiyalashuvning muhimligi zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu integratsiya, bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, jamiyatga tayyorlash va ularning ta'lim tajribasini boyitishga qaratilgan. Turli integratsiya modellari va metodlari yordamida bu maqsadlarga erishish mumkin.

Integratsiya Modellari

O'rnatish modeli – Qo'shimcha xizmatlar ta'lim dasturiga bevosita kiritiladi, bu jismoniy tarbiya, musiqa yoki chet tillari bo'yicha mashg'ulotlarni o'z ichiga olishi mumkin. Bu modelning afzalligi shundaki, barcha bolalar teng imkoniyatlarga ega bo'lishadi, ammo cheklovlar orasida charchoqqa olib kelishi mumkin.

Modulli model – Ta'lim jarayonida qo'shimcha xizmatlar alohida kurslar yoki modullar sifatida taklif qilinadi, ota-onalar va bolalar eng qiziqarli yoki zarur bo'lganlarni tanlashlari mumkin. Bu metod individuallashtirishga yordam beradi.

Integratsiyalashgan model – Qo'shimcha xizmatlar asosiy dastur bilan birlashtiriladi, bunda o'yin asosida o'qitish va ekologiya, texnologiya yoki san'at kabi darslar o'tkaziladi. Bu model bolaning shaxsiyatini uyg'un rivojlantirishga yordam beradi.

Loyiha modeli – Asosiy va qo‘shimcha ta’lim dasturlari loyiha faoliyati orqali amalga oshiriladi. Bolalar turli loyihalarda ishtirok etish orqali ijodkorlikni va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradilar.

Integratsiya Metodlari

O‘yin metodlari – Bolalar uchun o‘yinlar orqali qo‘shimcha ta’limni integratsiyalash, ularning dunyoni tushunishi va rivojlanishini ta’minlaydi.

Loyiha metodi – O‘qituvchilar va talabalarning birgalikda ta’lim maqsadlariga erishish uchun qo‘shma loyihalar ishlab chiqish va amalga oshirish.

Masofaviy ta’lim texnologiyalari – Raqamli resurslar va platformalar yordamida qo‘shimcha ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish.

Loyihaviy ish metodi – Bolalar loyihalarni rejalashtirib, amalga oshiradilar, bu ularning ijodiy va tergov qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Integratsiyalashgan darslar metodi – Bir darsda bir nechta sohalarni birlashtirish orqali bilimlarning turli sohalarini o‘rtasidagi aloqalar ko‘rsatiladi.

An’anaviy Integratsiya Modellarini

Asosiy dasturdan keyingi qo‘shimcha darslar modeli – Mashg‘ulotlar asosiy darslardan keyin o‘tkaziladi va ijodkorlik, jismoniy rivojlanish kabi turli yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Bu modelni tashkil qilish oson, ammo bolalar charchoqqa olib kelishi mumkin.

Kundalik jadvalga integratsiyalashgan darslar – Qo‘shimcha darslar o‘quv faoliyatiga kiritilgan bo‘lib, yuklamani teng taqsimlash va bolalar ritmlariga moslashish imkonini beradi. Biroq, o‘qituvchilar orasida yaxshi rejalashtirishni talab qiladi.

Innovatsion Integratsiya Modellarini

Loyihaviy yondashuv – Biror loyiha atrofida turli bilim sohalarini birlashtirgan bolalar faoliyatini tashkil etish. Bu metod bolalarning tadqiqot va dizayn ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Loyihaviy yondashuvning afzalligi shundaki, u bolalarga bilimlarni amalda qo‘llash, tanqidiy fikrlash va jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini beradi. Biroq, muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun malakali pedagogik kadrlar va qo‘shimcha resurslar talab etiladi.

Integratsiya modellarini

1. O‘rnatish modeli. Qo‘shimcha xizmatlar bevosita maktabgacha ta’lim tashkilotining asosiy ta’lim dasturiga kiritilgan. Bu jismoniy tarbiya, chet tillari yoki musiqa bo‘yicha kundalik mashg‘ulotlarni o‘z ichiga olishi mumkin. Afzallik barcha bolalarning turli tadbirlarga teng kirishini ta’minlashdir.

2. Modulli model. Ta’lim jarayoni shunday tuzilganki, qo‘shimcha xizmatlar alohida modullar yoki kurslar ko‘rinishida taklif qilinadi, ota-onalar va bolalar

ulardan eng qiziqarli yoki rivojlanish uchun zarur bo'lganini tanlashlari mumkin. Ushbu model ta'lim jarayonini individuallashtirishga yordam beradi.

3. Integratsiyalashgan model. Bu kunduzgi dastur doirasida qo'shimcha xizmatlarning yaqindan integratsiyalashuvini nazarda tutadi, bunda o'yin asosida o'qitish qo'shimcha ta'lim elementlari, masalan, ekologiya, texnologiya, san'at va boshqa sohalaridagi darslar bilan to'ldiriladi. Ushbu model bolaning shaxsiyatining uyg'un rivojlanishiga yordam beradi.

4. Loyiha modeli. Asosiy va qo'shimcha ta'lim dasturlarini o'z ichiga olgan loyiha faoliyati orqali qo'shimcha ta'limni amalga oshirish. Bolalar atrofdagi dunyoni o'rganish, ijodkorlikni rivojlantirish yoki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan loyihalarda ishtirok etadilar.

Integratsiya metodlari

1. O'yin metodlari. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun dunyoni tushunishning asosiy usuli bo'lgan o'yinlar va o'yin faoliyati orqali qo'shimcha ta'limning integratsiyasi.

2. Loyiha metodi. Talabalar va o'qituvchilar o'rtasida aniq ta'lim maqsadlariga erishishga qaratilgan qo'shma loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

3. Masofaviy ta'lim texnologiyalari. Qo'shimcha ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish uchun raqamli ta'lim resurslari va platformalaridan foydalanish zamonaviy jamiyatda ayniqsa muhimdir.

4. Loyihaviy ish metodi. Bolalar loyihalarni rejalashtirish va amalga oshirishda ishtirok etadigan yondashuvni o'z ichiga oladi, bu ularning tergov va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

5. Integratsiyalashgan darslar metodi. Bir dars yoki faoliyat doirasida bir nechta ta'lim sohalarini birlashtirish, bu bolalarga bilim va hayotning turli sohalarini o'rtasidagi aloqalarni ko'rish imkonini beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ta'lim jarayoniga qo'shimcha xizmatlarni integratsiyalashuvi kompleks yondashuvni va bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olishni talab qiladigan ko'p qirrali vazifadir. Integratsiyaning turli modellari va usullari ta'lim jarayonini iloji boricha xilma-xil va samarali qilish imkonini beradi, bolaning shaxsini har tomonlama rivojlantirishga hissa qo'shadi va uni keyingi ta'lim va jamiyat hayotiga tayyorlaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarining ta'lim jarayoniga qo'shimcha xizmatlarni integratsiya qilish modellari va metodlari bolalarning kompleks va uyg'un rivojlanishini ta'minlashning asosiy elementidir. Asosiy yondashuvlar

va usullarni ko‘rib chiqing, shuningdek ularning samaradorligi va moslashish imkoniyatlarini baholang.

An’anaviy integratsiya modellari

1. Asosiy dasturdan keyingi qo‘shimcha darslar modeli:

- Mashg‘ulotlar asosiy o‘quv faoliyatidan so‘ng o‘tkaziladi va turli yo‘nalishlarni qamrab oladi: ijodkorlik, jismoniy rivojlanish, chet tillari.
- Afzalliklar: tashkil etish qulayligi, ota-onalar uchun tushunarli.
- Cheklovlar: bolalarda charchoqqa olib kelishi mumkin, materialni chuqur o‘rganish uchun cheklangan vaqt.

2. Kundalik jadvalning bir qismi sifatida integratsiyalashgan darslar:

- Qo‘shimcha xizmatlar kunlik jadvalga asosiy faoliyat bilan almashinib organik tarzda kiritilgan.
- Afzalliklar: yuklamani teng taqsimlash, bolalar ritmlariga yaxshiroq moslashish.
- Cheklovlar: o‘qituvchilar o‘rtasida puxta rejalashtirish va muvofiqlashtirishni talab qiladi.

Innovatsion integratsiya modellari

1. Loyihaviy yondashuv:

- Turli bilim sohaları va qo‘shimcha xizmatlarni birlashtirgan aniq loyiha atrofida bolalar faoliyatini tashkil etish.
- Foyda: tadqiqot va dizayn ko‘nikmalarini rivojlantirish, mazmunli faoliyatda ishtirok etish orqali motivatsiya.
- Cheklovlar: yuqori malakali o‘qituvchilar va qo‘shimcha resurslarni talab qiladi.

Maktabgacha ta’limni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari sharoitida qo‘shimcha xizmatlarni ta’lim jarayoniga integratsiyalashning innovatsion modellariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Eng istiqbolli va ayni paytda resurslarni talab qiluvchi modellardan biri bu loyihaga yondashuv modelidir. Ushbu yondashuv bolalarning ta’lim faoliyatini turli bilim sohalarini qamrab oluvchi va qo‘shimcha xizmatlar elementlarini o‘z ichiga olgan muayyan loyiha atrofida tashkil qilishni o‘z ichiga oladi, shu bilan o‘rganishga ko‘p tarmoqli yondashuvni ta’minlaydi. Loyihaviy yondashuvning asosiy afzalligi shundaki, u bolalarda tadqiqot va dizayn ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, mazmunli va qiziqarli mashg‘ulotlarda faol ishtirok etish orqali ularning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasini rag‘batlantiradi. Loyihalar ustida ishlash bolalarga nafaqat olgan bilimlarini amalda qo‘llash, balki tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash va murakkab muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga imkon beradi. Biroq, loyiha yondashuvini muvaffaqiyatli

amalga oshirish uchun yuqori malakali pedagogik kadrlar, fan sohalarini chuqur tushunish va turli xil faoliyat turlarini yagona o'quv jarayoniga birlashtirish qobiliyati talab etiladi. Bundan tashqari, loyiha ishlarini tashkil etish qo'shimcha resurslarni, jumladan, logistika va loyihalarni rejalashtirish va amalga oshirish uchun vaqtni talab qiladi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida qo'shimcha xizmatlar kontekstida loyiha yondashuvi bolaning shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirishga yordam beradigan samarali integratsiya modelidir. Biroq, uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi malakali kadrlar va yetarli resurslarning mavjudligiga bog'liq bo'lib, bunday dasturlarni rejalashtirish va ta'lim amaliyotiga joriy etishda hisobga olinishi kerak.

Adabiyotlar:

1. Татур Юрий Геннадьевич.. Системное проектирование высшего образования : Концептуальные основы : диссертация ... доктора педагогических наук в форме науч. докл. : 13.00.08.- Санкт-Петербург, 2000.- 52 с.: ил. РГБ ОД, 71 02-13/254-X
2. Кондратьева Алена Викторовна. Коучинг дополнительных образовательных услуг в системе дошкольного образования. Выпускная квалификационная работа. Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, Институт менеджмента и права, Кафедра философии и акмеологии, 2017.
3. <http://elar.uspu.ru/bitstream/uspu/6850/2/04Kondrat%27eva.pdf>
4. <https://pg2022.edu-nv.ru/images/pg2022/materiali2022/mr4FBY8n.pdf>
5. <http://www.dslib.net/prof-obrazovanie/sistemnoe-proektirovanie-vysshego-obrazovanija-konceptualnye-osnovy.html>